

KONSOLOSLUKLARDA YAPILAN EVLENMELERİN ŞEKLİ GEÇERLİLİĞİ

(Formal Validity of Consular Marriages)

Prof. Dr. Nuray EKŞİ*

ÖZET

Yabancılık unsuru taşıyan evlenmenin şekli, evlenme merasiminin yapıldığı devletin hukukuna tabidir. Ancak bu kural konsolosluklarda yapılan evlilikler açısından geçerli değildir. Konsolosluklarda yapılan evliliklerin şekli geçerliliği konsolosun bağlı olduğu devletin hukukuna tabidir. Konsolosluk evliliklerinde ortaya çıkan sorunların başında, evlenecek kişilerden birinin konsolosun bağlı olduğu devletin vatandaşı olmaması halinde konsolosun evlendirme yetkisinin olup olmadığı sorunu gelmektedir. Çalışmamızda, iç mevzuatımız ile konsoloslukların evlendirme memuru yetkisine ilişkin hükümler içeren iki ve çok taraflı antlaşmalar çerçevesinde konsolosluklarda yapılan evlenmelerin şekli geçerliliğine ilişkin sorunlar incelenecektir.

Anahtar kelimeler: Konsolosluk evlilikleri, evliliğin şekli geçerliliği, *lex loci celebrationis*, yabancılık unsuru, mukayeseli hukukta evlenme şekilleri.

Abstract

Formal validity of a marriage with a foreign element is subject to the law of the country where the ceremony takes place. However, this rule is not applicable to the consular marriages. Celebration of a marriage in the consulate must comply with the formalities of the law of consulate's state. The main problem in consular marriages is whether a consular official is authorized to solemnize a marriage between nationals of the sending state and those of another state. This study analyses the problems arising from the formal validity of the consular marriages within the framework of multilateral and bilateral treaties containing provisions about consular marriages as well as domestic law.

Keywords: Consular marriages, formal validity of a marriage, *lex loci celebrationis*, element of foreignness, marriage models in comparative law.

* Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milleterarası Özel Hukuk Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

I. Mukayeseli Hukukta Evlenme Şekilleri

Aile hukukunun şekillenmesinde, ülkede hâkim olan gelenekler, örf ve adetler ve dini değerler önemli rol oynamaktadır. Bu nedenle her bir ülkenin evlenme ve boşanmaya ilişkin yasal düzenlemesi farklı olabildiği gibi dinler arasında hatta aynı dini uygulayan ülkelerin evlenme ve boşanmaya bakış açısında farklılıklar olabilmektedir. Washington Üniversitesi'ndeki bir profesörün amâ öğrencisiyle yaptığı evliliğe, amâ öğrencinin köpeğinin şahitlik etmesi ve üstelik evlenme belgesine patisinin izinin bastırılması¹, evlilik konusundaki farklı yaklaşımların uç örneğini teşkil etmektedir². Dolayısıyla bir ülkenin aile hukukunda olağan ve doğal olan bir düzenleme diğer bir ülkede şaşırtıcı ve kabul edilemez olarak görülebilir. Bu kabul edilemezlik, başka ülkede yapılan evliliğin ve bu evliliğin sonuçlarının tanınmaması sonucunu doğurabilir. Böylece bir ülkede geçerli olan ancak diğer ülkelerde geçerli olmayan "topal evlilikler" ya da diğer adıyla "aksak evlilikler" (limping marriages) ortaya çıkabilir³. Dine ya da örf ve adetlere göre gerçekleştirilen evlilikler ya da boşanmalar, aynı pencereden farklı kültür ve değerlerle dışarıya bakmanın tipik örneklerini teşkil etmektedir. Farklı kültürel değerlerden ve felsefeden hareketle düzenlenen aile hukukları arasında çatışmalar olabilmektedir. Hatta bu çatışma, ortak hukuki ve kültürel geleneklere sahip olmayan ülkeler arasında daha büyük boyutlara varmaktadır⁴. Katolik, Ortodoks, Musevi ve İslam dinine göre yapılan evliliklerin yanı sıra ekümenik evlilikler/karma evlilikler (ecumenical or mixed marriages), telefonla, telgrafla veya radyoyla yapılan evlilikler (telephonic marriages/marriage by telephone/marriage by cable/marriage by radio), vekil vasıtasıyla yapılan evlilikler (proxy marriages), görücü usulüyle ve zorla yaptırılan evlilikler (arranged or forced marriages), çok eşle yapılan evlilikler (polygamous marriages), geçici evlilik (mut'a marriage/sigh e' marriage/temporary marriage) medeni olmayan evliliklerin özel görünümelerini teşkil etmektedir⁵. Kişinin ölümünden sonra yapılan evlilikler (posthumous marriages), rızai evlilikler (informal marriages/common law marriages), Roma evlilikleri (Roma marriages)⁶ Türk hukukunda yer almayan diğer evlilik türlerini teşkil etmektedirler.

Evlilik merasimi bu iş için görevlendirilen bir şahıs tarafından gerçekleştirilmektedir. Genellikle bu şahıs, bir din adamı olabileceği gibi bir devlet memuru ya da konsolos olabilir. Bazı hukuklarda din adamı, evlendirme memuru veya konsolosların dışında diğer şahıslarında evlilik akdi yapmasına izin verilmiştir. Örneğin, Fran-

¹ HOWERY W.H., Marriage by Proxy and Other Informal Marriages, 13(1944-1945) U. Kan. City L. Rev., s. 57.

² EKŞİ Nuray, Milletlerarası Özel Hukukta Medeni Olmayan Evliliklerin ve Adli Olmayan Boşanmaların Tanınması, İstanbul 2012, s. 1.

³ EKŞİ, 1-2.

⁴ EKŞİ, 1-2.

⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. EKŞİ, 7 vd.

⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. EKŞİ, 31 vd.

sız Medenî Kanunu'nun 171. maddesine göre, önemli hallerde, resmî evlendirme işlemlerini tamamladıktan sonra müstakbel eşlerden birinin ölümü halinde Fransa devlet başkanı evliliğin yapılmasına onay verebilir⁷. Mukayeseli hukukta, Roma evlilikleri ve rızai evliliklerde olduğu gibi herhangi bir resmî ya da dinî makamın katılımı olmaksızın ve hiçbir merasime gerek duyulmaksızın müstakbel eşlerin evlenme iradelerini karşılıklı beyan etmeleriyle gerçekleşen evlilikler bulunmaktadır⁸. Çalışmamızda sadece konsolosluklarda yapılan evliliklerin şekli geçerliliği incelenecektir. Diğer bir ifadeyle, çalışmamızda, konsolosluklarda yapılan evlilikler için başvuru, evlenme anında irade beyanının yapılması ve evlilik merasiminin icrası konuları ele alınacaktır. Konsolosluklarda yapılan evlenmeler “konsüler evlilikler”, “diplomatik evlilikler” ve “konsolosluk evlilikleri” olarak da anılmaktadırlar⁹. Konsolosluklarda yapılan evlilikler açısından evlenme yaşı, akıl hastalığı, muvazaalı evlilikler, hısımlık, bulaşıcı hastalık ve benzeri gibi maddi hukuka ilişkin evlenme engelleri çalışmamızın kapsamı dışında tutulmuştur.

II. Yabancı Ülkelerde Yapılan Evliliklerin Şekli Geçerliliğinin Tabi Olduğu Hukuk

Bir evlilik, muhtelif şekillerde yabancılik unsuru içerebilir. Eşlerden birinin farklı vatandaşlıkta olması; evliliğin yapılacağı yerin, evlenecek kişilerin vatandaşı olduğu devletin ülkesinden farklı bir ülkede olması hallerinde evlilik yabancılik unsuru taşıyacaktır. Yabancılik unsuru taşıyan hukuki ilişkilerin tabi olduğu hukuk, kanunlar ihtilafı kurallarına göre belirlenmektedir. Türkiye’de evlenmek isteyen taraflardan en az birinin yabancı olması halinde, gerek evlenmenin şartları gerekse evlenmenin şekli geçerliliğine uygulanacak hukukun tayini açısından kanunlar ihtilafı kurallarına bakılması gerekmektedir. 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun’un (MÖHUK) 13(2). maddesine göre, evliliğin şekline yapıldığı devletin hukuku (lex loci celebrationis) uygulanır. MÖHUK’un 13(2). maddesi uyarınca, evlilik hangi devlette yapıldıysa bu devletin mevzuatında öngörülen şekil kurallarına uyulması halinde evlilik geçerli olacaktır. O halde yabancı bir devlette evlenenler ister Türk vatandaşı olsun isterse yabancı olsunlar evlenmenin yapıldığı yer hukukunda aranılan şekil kurallarına uymak zorundadırlar. Aynı şekilde Türkiye’de yapılan bir evliliğin şeklen geçerli olması için evlenenlerin vatandaşlığına bakılmaksızın Türk mevzuatının öngördüğü şekil kurallarına uygun bir evlilik akdinin yapılması gerekir.

MÖHUK’un 13(2). maddesi uyarınca evliliğin şeklen geçerli olup olmadığı, evlenme akdinin yapıldığı an esas alınarak belirlenmek zorundadır. Tarafların veya

⁷ EKŞİ, 32.

⁸ EKŞİ, 33.

⁹ PARRY Clive, A Conflicts Myth: The American “Consular” Marriage, 67(1954)7 HLR, s. 1200 vd.

tarafardan birinin *evlenme akdinin yapıldığı tarihte* yabancı olması halinde evliliğin şekline uygulanacak hukuk MÖHUK'un 13. maddesine göre tespit edilecektir. Evlilik akdi yapıldıktan sonra tarafların Türk vatandaşlığını kazanması, MÖHUK'un 13. maddesinin uygulanmasına engel değildir. Çünkü evliliğin şeklen geçerli olup olmadığı açısından esas alınacak an, evliliğin yapıldığı andır. O halde evliliğin şeklen geçerli olup olmadığı, davanın açıldığı tarihe dikkate alınmaksızın, evlenme akdinin yapıldığı *tarih* esas alınarak belirlenecektir.

III. Konsolosluklarda Yapılan Evliliklerin Şekli Geçerliliği

A. Konsoloslukların Evlendirme Memuru Olarak Görev Yapmasına İlişkin Şartlar

Daha önce ifade edildiği üzere, MÖHUK'un 13. maddesinin (2). fıkrasına göre, evliliğin şekline, evliliğin yapıldığı devletin hukuku uygulanır. Konsolosluklarda yapılan evlilikler hariç Türkiye'de yapılan evlilikler Türk Medeni Kanunu'nda yer alan şekil şartlarına uygun olarak gerçekleştirilirler¹⁰. MÖHUK'un 1. maddesinin (2). fıkrasında, Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu milletlerarası sözleşmeler saklı tutulmuştur. Milletlerarası antlaşmalara göre konsolosluklarda evlilik yapılabilir¹¹. Zaten MÖHUK'un 13. maddesine ilişkin gerekçede, konsolosluk evlilikleri konusunda hem iki taraflı hem de çok taraflı milletlerarası antlaşmaların mevcut olduğu; MÖHUK'un 1. maddesinin (2). fıkrasıyla, milletlerarası antlaşmaların saklı tutulması sebebiyle 13. maddenin (3). fıkrasına ayrıca konsolosluklarda yapılan evliliklerin geçerli olduğuna ilişkin bir hüküm konulmasına gerek olmadığı ifade edilmiştir¹². Konsolosluk antlaşmalarının yanı sıra mevzuatımızda da konsoloslukların evlendirme yetkisine ilişkin bazı hükümler yer almaktadır. 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun¹³ 22. maddesinin (2). fıkrasında, dış temsilciliklere evlendirme memurluğu yetkisi ve görevi verebileceği ifade edilmiştir. Ayrıca Evlendirme Yönetmeliği'nin¹⁴ 10. ve 12. maddelerinde Türk konsolosluklarının ve Türkiye'de bulunan yabancı konsoloslukların evlendirme yetkisine ilişkin hükümler yer almaktadır.

Konsoloslukları düzenleyen milletlerarası antlaşmalarda, konsoloslara, evlendirme memuru yetkisi verilmiştir. Konsolosun evlendirme memuru olarak hareket edebilmesi için gönderen devletin konsolosa evlendirme yetkisi vermiş olması ve bu yetkinin, konsolosun görev yaptığı devlet tarafından kabul edilmiş olması gerekir. Konsolos, evlenme akdini kendi devletinin hukukuna göre yapacaktır.

¹⁰ EKŞİ, 27.

¹¹ AYBAY Rona, Tarih ve Hukuk Açısından Konsolosluk, Türkiye İş Bankası Kültür yayınları 2009, s. 219.

¹² EKŞİ Nuray, Milletlerarası Özel Hukuka İlişkin Temel Mevzuat, 9. bası, İstanbul 2015, s. 34-35.

¹³ RG 29.4.2006/26153.

¹⁴ RG 7.11.1985/18921.

Evlendirme Yönetmeliği'nin 10. maddesi, Türk konsolosluklarının evlendirme yetkisini düzenlemektedir. Evlendirme Yönetmeliği'nin "yurtdışında evlendirme memurluğu görev ve yetkisi" başlığını taşıyan 10. maddesine göre, yurt dışında mahalli mevzuatın kabul etmiş olması şartı ile evlendirme memurluğu yetki ve görevi; yurt dışında, bu yetkinin mahalli mevzuat ile tanınması ve eşlerden ikisinin de Türk vatandaşı olması şartı ile misyon şefi olan büyükelçi ve başkonsolosun yanı sıra Dışişleri Bakanlığı'nın konsolosluk işlerini yürütmek amacıyla yetki vereceği görevlilere aittir. Fahri konsolos ve fahri başkonsolosların evlendirme yetkisi yoktur. Evlendirme Yönetmeliği'nin 10. maddesinde Türk konsolosluklarının evlenme akdi yapabilmesi için iki şart öngörülmüştür: Birincisi, Türk konsolosunun bulunduğu devletin mevzuatında, konsolosun evlendirme memuru yetkisinin kabul edilmesi ve ikincisi, eşlerden her ikisinin Türk vatandaşı olmasıdır. Evlendirme Yönetmeliği'nin 10. maddesinin yanı sıra Türkiye'nin birçok devletle yaptığı konsolosluk antlaşmalarında, müstakbel eşlerin her ikisinin konsolosun bağlı bulunduğu devletin vatandaşı olması şartı öngörülmüştür. Bununla beraber, Türkiye'nin de taraf olduğu Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Konvansiyonu'nun 5. maddesinin (f) bendinde evlenecek kişilerden sadece birinin konsolosun ait olduğu devletin vatandaşı olması yeterli kabul edilmiştir.

Konsoloslara, gönderen devlet tarafından tanınan evlilik akdi yapma yetkisinin kullanılabilmesi, kabul eden devletin rızasına bağlıdır¹⁵. Diğer bir ifadeyle, yabancı konsolosların Türkiye'de evlilik akdi yapabilmeleri için, Türkiye'nin bu konuda rızası olmalıdır. Kabul eden devlet, *"gönderen devlet konsolosunun evlendirme memuru yetkisini kullanabilmesi için gerekli olumlu iradesini çeşitli şekillerde açıklayabilir. Gönderilen devletin iç hukukundaki bir hüküm, gönderilen devletle gönderen devlet arasındaki bir sözleşme, gönderilen devletin gönderen devlet konsolosunun ülkesinde akdettiği evlenmeleri geçerli sayması yani zımnî rızası, gönderilen devletin olumlu rızasını gösterir"*¹⁶. Evlendirme Yönetmeliği'nin yürürlüğe girdiği 1985 yılından önce, uygulamada, konsoloslukların Türkiye'de evlenme memuru yetkilerini kullanabilmelerine, yalnızca milletlerarası antlaşmanın bulunması halinde cevaz verilmekteydi¹⁷. Doktrinde yabancı devlet konsoloslarının Türkiye'de evlendirme memuru yetkilerini kullanmasına konsolosun bağlı olduğu devlet ile Türkiye arasında milletlerarası antlaşma olmasa dahi izin verilebileceği; zaten Türk mevzuatında antlaşmanın varlığını zorunlu kılan bir hükmün yer almadığı ifade edilmişti¹⁸. Ancak, 1985 yılında yürürlüğe giren Evlendirme Yönetmeliği'nin 12. maddesi ile, Türkiye'nin, sadece milletlerarası

¹⁵ SAYMAN Yücel, Türk Devletler Hususi Hukukunda Evlenmenin Kuruluşu, İstanbul 1982, s. 173.

¹⁶ SAYMAN, 173.

¹⁷ SAYMAN, 173-174.

¹⁸ ÖKÇÜN Gündüz, Konsolosluk Kanunu Hazırlık Çalışmaları, Ankara 1973, s. 62; SAYMAN, 176.

antlaşma bulunan hallerde konsoloslukların geçerli evlenme yapılabilmesi şeklindeki sistemi bıraktığı; yabancı devletin kendi konsolosuna yetki vermesini yeterli saydığı ifade edilmiştir¹⁹. Gerçekten de Evlendirme Yönetmeliği'nin 12. maddesinin ikinci fıkrasında “*aynı devlet vatandaşı olan iki yabancı kendi milli kanunları yetki vermiş olduğu takdirde, o devletin Türkiye'deki temsilcilikleri önünde evlenme yapabilecekleri gibi yetkili Türk makamları önünde de evlenebilirler*” ifadesine yer verilmiştir. Evlendirme Yönetmeliği'nin 12. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca, konsolosun kendi milli kanununa göre evlendirme yetkisine sahip olması tek başına yeterli kabul edilmiştir.

Ancak konsolosluk antlaşmasında, konsoslara evlendirme memuru yetkisi verilmemiş olabilir. Nitekim Macaristan ile 1939 yılında yapılan konsolosluk antlaşmasında²⁰ başkonsolos, konsolos ve muavin konsoloslar ve diğer konsolosluk memurları nikâh akdedemezler hükmü yer almaktadır.

Aynı devlet vatandaşı olan iki yabancı, kendi milli kanunları yetki vermiş olduğu takdirde, vatandaşı oldukları devletin Türkiye'deki temsilcilikleri önünde evlenme yapabilecekleri gibi yetkili Türk makamları önünde de evlenebilirler. Ancak evlenecek kişilerin farklı vatandaşlıkta olması halinde, evlilik, yalnızca Türk makamları huzurunda yapılabilecektir. Nitekim 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun “evlendirme yetkisi” başlığını taşıyan 22. maddesinin (2). fıkrasında ve Evlendirme Yönetmeliği'nin 12. maddesinin (1). fıkrasında, eşlerden birinin yabancı olması halinde evlendirmeye, belediye evlendirme memurlukları ile nüfus müdürleri yetkilidir.

Türkiye'nin yaptığı iki taraflı konsolosluk antlaşmalarında, konsolosların sadece kendi vatandaşları arasındaki evlilik akitlerini yapabilecekleri ifade edilmiştir. Örneğin, Türkiye Cumhuriyeti ile Libya Arap Halk Sosyalist Cemahiriyesi Arasında İmzalanan Konsolosluk Sözleşmesinin²¹ 35(8)(b) maddesinde; Türkiye Cumhuriyeti ile Mısır Arap Cumhuriyeti Arasında Konsolosluk Sözleşmesi'nin²² 35(8)(b) maddesinin

¹⁹ TEKİNALP Gülören, Milletlerarası Özel Hukuk, 11. bası (G. Tekinalp/A. Uyanık Çavuşoğlu), İstanbul 2011, s. 182.

²⁰ Türkiye Cumhuriyeti ile Macaristan Kırallığı Arasında Akd ve İmza Olunan Konsolosluk Mukavelesile Merbutatının Tasdiki Hakkında Kanun, Kanun No: 3753 Kabul tarihi: 20.12.1939, RG 27 Kanunuevvel 1939/13021.

²¹ Karar Sayısı: 2003/6013: 8 Şubat 2002 tarihinde Ankara'da imzalanan ve 23.1.2003 tarihli ve 4797 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan ekli “Türkiye Cumhuriyeti ile Libya Arap Halk Sosyalist Cemahiriyesi Arasında Konsolosluk Sözleşmesi”nin onaylanması; Dışişleri Bakanlığı'nın 1.7.2003 tarihli ve KOKD/270936 sayılı yazısı üzerine, 31.5.1963 tarihli ve 244 sayılı Kanunun 3 üncü maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca 5.8.2003 tarihinde kararlaştırılmıştır (RG 9.9.2003/ 25224).

²² Karar Sayısı: 89/13718: 27.10.1988 tarihli ve 3489 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan ekli “Türkiye Cumhuriyeti ile Mısır Arap Cumhuriyeti Arasında Konsolosluk Sözleşmesi”nin onaylanması; Dışişleri Bakanlığının 4.1.1989 tarihli ve KKVM-KOKD-II-32-65 sayılı yazısı üzerine, 31.5.1963 tarihli ve 244 sayılı Kanunun 3 üncü ve 5 inci maddelerine göre, Bakanlar Kurulu'nca 24.1.1989 tarihinde kararlaştırılmıştır (RG 5.3.1989/20099).

de evlenecek kişilerin, konsolosun vatandaşı olması şartı öngörülmüştür. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti ve Gürcistan Cumhuriyeti Arasında Konsolosluk Anlaşması'nın²³ 37(1)(b)(c) maddesinde; Türkiye Cumhuriyeti ve Romanya Arasında Konsolosluk Anlaşması'nın²⁴ 38(1)(b)(c) maddesinde; Türkiye Cumhuriyeti ve Makedonya Cumhuriyeti Arasında Konsolosluk Anlaşması'nın²⁵ 37(1)(b)(c) maddesinde ve Türkiye Cumhuriyeti ve Lübnan Cumhuriyeti Arasında Konsolosluk Anlaşması'nın²⁶ 37(1)(b)(c) maddesinde aynı yönde hükümler yer almaktadır. Bu hükümlerde müstakbel çiftin her ikisinin de gönderen devlet vatandaşı olmaları halinde konsolosun nikâh kıyabileceği belirtilmiştir. Ayrıca söz konusu antlaşmalarda taraflardan en az birinin konsolosun vatandaşı olması halinde, kabul eden devlette yapılan nikâhı veya karar verilen boşanmayı tescil etmek konsolosun görevleri arasında sayılmıştır. Gürcistan, Romanya, Makedonya ve Lübnan ile yapılan konsolosluk antlaşmalarında olduğu gibi bazı konsolosluk antlaşmalarında, konsolosların *evlenme akdi yapabilmeleri* ile *evlenme ve boşanmaları tescil etmek* görevleri arasında ayırım yapılmıştır. Evlenme akdi yapabilmeleri için evlenecek kişilerin konsolosun bağlı olduğu devletin vatandaşı olması şartı aranmıştır. Buna karşın, konsolosun bağlı olduğu devletin vatandaşları, konsolosun bulunduğu devletteki yetkili makamlar önünde evlenmiş veya boşanmışsa, evlilik veya boşanma kararlarının konsolos tarafından tescil edilebilmesi için, evlilik akdini yapan ya da boşananlardan birinin konsolosun ait olduğu devletin vatandaşı olması yeterlidir. Aynı düzenleme Türkiye Cumhuriyeti ile Bulgaristan Halk Cumhuriyeti Arasında Konsolosluk Sözleşmesi'nin²⁷ 28. maddesinde de yer almaktadır. Bu maddenin (e) ve (f) bentleri şöyledir:

²³ Karar Sayısı: 97/10151: 12 Haziran 1995 tarihinde Ankara'da imzalanan ve 17.7.1997 tarihli ve 4295 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan ekli "Türkiye Cumhuriyeti ve Gürcistan Cumhuriyeti Arasında Konsolosluk Anlaşması"nın onaylanması; Dışişleri Bakanlığı'nın 15.10.1997 tarihli ve KOGY-II-5235 sayılı yazısı üzerine, 31.5.1963 tarihli ve 244 sayılı Kanunun 3 üncü maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca 20.10.1997 tarihinde kararlaştırılmıştır (RG 12.11.1997/23168). Mükerrer).

²⁴ Karar Sayısı: 2000/475: 6 Temmuz 1999 tarihinde Ankara'da imzalanan ve 7.3.2000 tarihli ve 4544 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan ekli "Türkiye Cumhuriyeti ve Romanya Arasında Konsolosluk Anlaşması"nın onaylanması; Dışişleri Bakanlığı'nın 30/3/2000 tarihli ve KOGY-II-1723 sayılı yazısı üzerine, 31.5.1963 tarihli ve 244 sayılı Kanunun 3 üncü maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca 4.4.2000 tarihinde kararlaştırılmıştır (RG 22.5.2000/24056).

²⁵ RG 18.4.2004/25406.

²⁶ Karar Sayısı: 2004/7704: 11 Nisan 2004 tarihinde Ankara'da imzalanan ve 30.6.2004 tarihli ve 5211 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan ekli "Türkiye Cumhuriyeti ve Lübnan Cumhuriyeti Arasında Konsolosluk Anlaşması"nın onaylanması; Dışişleri Bakanlığı'nın 20.7.2004 tarihli ve KOKD/297543 sayılı yazısı üzerine, 31.5.1963 tarihli ve 244 sayılı Kanunun 3 üncü maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca 29.7.2004 tarihinde kararlaştırılmıştır (RG).

²⁷ Karar Sayısı: 7/6697: 19.4.1973 gün ve 1707 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan ilişki «Türkiye Cumhuriyeti ile Bulgaristan Halk Cumhuriyeti arasında Konsolosluk Sözleşmesi» nin, onay belgelerinin teati edilmesinden 30 gün sonra yürürlüğe girmek üzere Onaylanması; Dışişleri Bakanlığının 15.5.1973 tarih ve 320.531 KOSSB-632 sayılı yazısı üzerine, 31.5.1963 tarih ve 244 sayılı Kanunun 3 üncü maddesinin birinci fıkrasına göre Bakanlar Kurulunca 2.7.1973 tarihinde kararlaştırılmıştır (RG 16.7.1973/14596).

- e) İlgililerden en az birinin gönderen Devlet vatandaşı olması halinde, kabul eden Devletin mevzuatına göre akdedilmiş evlenmeleri kaydetmek;
- f) Her ikisi de gönderen Devlet vatandaşı olan kişilerin evlenme akitlerini, kabul eden Devlet mevzuatının bunu yasaklamaması halinde, yapmak.

Doktrinde Türkiye'nin yaptığı bazı konsolosluk sözleşmesinde taraflardan sadece birinin konsolosluğunun bağlı olduğu devletin vatandaşı olmasının yeterli sayıldığı; nitekim İtalya ve Bulgaristan ile yapılan konsolosluk antlaşmalarındaki düzenlemenin bu yönde olduğu ifade edilmiştir²⁸. Türkiye Cumhuriyeti ile İtalya Kırallığı Arasında Mün'akit Konsolosluk Mukavenamesi'nin 18. maddesi şöyledir:

Başkonsoloslar, konsoloslar ve muavin konsoloslar ile diplomasi mümessilleri memleketleri kanun ve nizamları ile mezun iseler tebaalarının evlenme işlerini yapabileceklerdir. Müstakbel karı kocadan biri diğer Âkit tebaasından bulunduğu takdirdeki evlenmelerde işbu ahkâm tatbik olunamaz.

İtalya ile yapılan konsolosluk antlaşmasında konsolosların “tebaalarının evlenme işlerini yapabilecekleri” ifade edilmiş ve her iki eşin konsolosun bağlı olduğu devletin vatandaşı olması şartına açıkça yer verilmemiştir. Ancak İtalyan konsolosunun evlendirme yetkisi, İtalyan vatandaşının evleneceği şahsın Türk vatandaşı; aynı şekilde Türk konsolosunun evlendirme yetkisi, Türk vatandaşının evleneceği şahsın İtalyan vatandaşı olması halinde bulunmamaktadır. Türkiye ile İtalya arasındaki konsolosluk antlaşmasında konsolosların “tabalarının” evlenme işlemlerini yapabilecekleri şeklindeki hüküm, iki türlü yorumlanabilir. Resmi Gazete’de antlaşmanın İtalyanca metni yayımlanmadığından antlaşmanın 18. maddesinin İtalyancasını kontrol etme olanağımız olmamıştır. Birinci yorum, konsoloslar kendi tebaalarının evlenme işlerini yapacakları şeklindeki tümceden, konsolosların yalnızca müstakbel eşlerin konsolosun bağlı olduğu devletin vatandaşlığında olması şartının arandığı söylenebilir. İkinci yorum, kendi tebaalarının ifadesi, müstakbel eşlerden yalnızca birinin konsolosun bağlı olduğu devletin vatandaşlığında olmasını yeterli kılmaktadır. Türk doktrininde hâkim olan görüş, ikinci yorumu benimsemiştir.

Ancak aynı sonuca Bulgaristan ile yapılan konsolosluk antlaşmasının 28. maddesi açısından varmak mümkün değildir. Çünkü 28. maddede, konsolosların *nikâh akdi yapma yetkisi* ile konsolosun bulunduğu devletteki yetkili makamlar tarafından yapılan *evlilikleri tescil etme*, kaydetme yetkisi arasında ayırım yapılmıştır. Bulgaristan ile yapılan konsolosluk antlaşmasının 28. maddesinin (f) bendinde “her ikisi de gönderen devlet vatandaşı olan kişilerin evlenme akitlerini, kabul eden devlet mevzuatının bunu yasaklamaması halinde, yapmak” ifadesi yer almaktadır. Dikkate edilecek

²⁸ DOĞAN Vahit, Milletlerarası Özel Hukuk, Ankara 2015, s. 290 dn. 50; TEKİNALP, 184; ŞANLI Cemal/ESEN Emre/İnci ATAMAN FİGANMEŞE, Milletlerarası Özel Hukuk, 2. bası, İstanbul 2014, s. 127; SAYMAN, 180.

olursa, konsolosun evlendirme yetkisi bakımından, müstakbel eşlerin her ikisinin de konsolsun bağlı olduğu devletin vatandaşı olması şartı öngörülmüştür. Buna karşın, konsolosta evlenmeyip konsolosluğun bulunduğu devletin yetkili makamları önünde evlenen şahıslar açısından Türk ve Bulgar konsolosluklarının bu evlilikleri tescil görevi vardır. Örneğin, Türkiye’de belediyede evlenen iki Bulgar vatandaşı, konsolosluklarına başvurarak yaptıkları evliliğin tescilini talep edebilirler. Böyle bir durumda konsolosluk evlilik akdini icra etmemekte, Türk makamları tarafından yapılan evlilik akdini kaydetmektedir. Bulgaristan ile yapılan konsolosluk antlaşmasınının 28. maddesinin (e) bendine göre, ilgililerden en az birinin gönderen devlet vatandaşı olması halinde, kabul eden devletin mevzuatına göre akdedilmiş evlenmeleri kaydetmek konsolosun görevleri arasında sayılmıştır. Ancak evliliklerin kaydı açısından evlenen şahıslardan sadece birinin konsolosun bağlı olduğu devletin vatandaşı olması yeterlidir. O halde Türkiye ile Bulgaristan arasında yapılan antlaşmadaki bu ayrım dikkate alındığında, gerek Bulgaristan konsolosluklarının Türkiye’de gerekse Türk konsolosluklarının Bulgaristan’da evlendirecekleri şahıslardan her ikisinin de kendi vatandaşı olmaması halinde evlendirme yetkisinden söz edilemeyecektir.

Türkiye’nin yaptığı iki taraflı konsolosluk antlaşmalarında, konsolosların evlendirme memuru yetkisini kullanması genellikle her iki eşin de kendi vatandaşı olması şartına bağlanmıştır. Aynı yönde bir hüküm Evlendirme Yönetmeliği’nde de yer almaktadır. Evlendirme Yönetmeliği’nin 12. maddesinin ikinci fıkrasına göre, “aynı devlet vatandaşı olan iki yabancı kendi milli kanunları yetki vermiş olduğu takdirde, o devletin Türkiye’deki temsilcilikleri önünde evlenme yapabilecekleri gibi yetkili Türk makamları önünde de evlenebilirler”.

Yukarıda belirtilen iki taraflı konsolosluk antlaşmalarında yer alan hükümlerin örneklerini artırmak mümkündür. Türkiye Cumhuriyeti ve Azerbaycan Cumhuriyeti arasında iki taraflı konsolosluk antlaşması vardır. Türkiye Cumhuriyeti ve Azerbaycan Cumhuriyeti Arasında Konsolosluk Sözleşmesi²⁹, 1993 yılında yürürlüğe girmiştir. İki devletin konsoloslarının kişi hallerine ilişkin görevleri, Sözleşme’nin 37. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddenin (1). fıkrasının (b) ve (c) bentleri şöyledir:

- b) Müstakbel eşlerin **her ikisinin de gönderen devlet vatandaşı** olmaları halinde nikâh kıymak ve ilgili belgeleri düzenlemek. Kabul eden devletin mevzuatının gerektirmesi halinde konsolosluk kabul eden devletin yetkili makamlarına kıyılan nikâhlar hakkında bilgi verecektir.
- c) Taraflardan **hiç olmazsa birinin gönderen devletin vatandaşı olması** şartıyla kabul eden devletin kanunları uyarınca kıyılan nikâhı veya karar verilen boşanmayı **tescil etmek**.

²⁹ Türkiye Cumhuriyeti ve Azerbaycan Cumhuriyeti Arasında Konsolosluk Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun, RG 21.4.1993/ 21559.

Sözleşme'nin 37. maddesinin (b) bendinden, Türk ve Azerbaycan konsolosluklarının evlendirme memuru sıfatıyla hareket edebilmelerinin, evlenecek taraflardan her ikisinin sadece gönderen devletin vatandaşı olması halinde mümkün olduğu anlaşılmaktadır. Sözleşme'nin 37. maddesinin (c) bendinde ise, konsolosluklar dışında her bir akit devletin yetkili makamları huzurunda yapılan evlilik ve boşanmaların diğer akit devletin konsolosluğunda tescili düzenlenmiştir.

B. Çok Taraflı Antlaşmalara Göre Müstakbel Eşlerden Birinin Konsolosun Bağlı Olduğu Devletin Vatandaşı Olmaması Halinde Konsolosların Evlendirme Yetkisi

Nomer, Türkiye'de bulunan konsolosların sadece kendi vatandaşları arasındaki evlilikleri yapabileceklerini; kendi vatandaşları ile diğer devletlerin vatandaşları arasındaki evlilikleri yapamayacaklarını belirtmiştir³⁰. *Şanlı/Esen/Ataman Fıganmeşe* ise, iki taraflı konsolosluk antlaşmalarında müstakbel eşlerden sadece birinin konsolosun vatandaşı olmasını yeterli kabul eden iki taraflı konsolosluk antlaşmaları hariç, Türkiye'de bulunan yabancı konsoloslukların kendi vatandaşı olmayan birini evlendirmesi halinde evliliğin şeklen geçerli olmayacağı görüşündedirler³¹. Ancak evliliğin Türkiye'de şeklen geçerli olmaması, konsolosun ait olduğu devlette şeklen geçerli olmasına engel değildir. *Uluocak ve Sayman*, konsolosların evlendirme memuru yetkisi açısından iki sistem bulunduğunu; mutad sistem uyarınca konsolosların sadece kendi vatandaşlarını evlendirebileceğini; liberal sisteme göre, konsolosların kendi vatandaşı ile üçüncü bir devlet vatandaşını evlendirebileceklerini; Türkiye'nin yaptığı iki taraflı konsolosluk antlaşmalarında –İtalya ile olan hariç– mutad sistemin kabul edildiğini; Türkiye'nin katıldığı çok taraflı sözleşmelerde ise liberal sistemin kabul edildiğini ifade etmiştir³².

Sayman'ın da sözünü ettiği ve konsolosun müstakbel eşlerden birinin kendi devletin vatandaşı, diğerinin üçüncü bir devletin vatandaşı olmasına olanak tanıyan çok taraflı antlaşmalar iki tanedir: Birincisi, Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Konvansiyonu ve ikincisi, Yabancı Memleketlerde Yapılan Evlenme Merasiminin Kolaylaştırılması Hakkındaki Sözleşme'dir.

Türkiye'nin de taraf olduğu³³ Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Konvansiyonu'nun 5. maddesinin (f) bendinde, konsoloslara kişi halleri memuru sıfatıyla hareket etme yetkisi tanınmıştır. (f) bendinde, noter ve kişi halleri memuru sıfatıyla

³⁰ NOMER, 250.

³¹ ŞANLI/ESEN/ATAMAN FİGANMEŞE, 127.

³² ULUOCAK Nihal, Milletlerarası Özel Hukuk Dersleri, İstanbul 1989, s. 63, 239-240; SAYMAN, 179.

³³ https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=UNTSOLINE&tabid=2&mtdsg_no=iii-6&chapter=3&lang=en (26.10.2015).

hareket etmek ve benzeri görevleri ve kabul eden devletin kanun ve düzenlemelerine aykırı olmadığı ölçüde bazı idari mahiyetteki görevleri yapmak konsolosların görevleri arasında sayılmıştır. Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Konvansiyonu'na ilişkin resmi raporun 7. sayfasının 12. paragrafında, Konvansiyonun 5. maddesinde konsolosa tanınan evlendirme memuru yetkisinin, konsolosun vatandaşı ile başka bir devletin vatandaşı arasındaki evlilik akdini icra etmeyi de kapsadığı ifade edilmiştir. Rapora göre:

“12. Kişi halleri memuru olarak, konsül veya diğer konsolosluk memurları, gönderen devletin yasaları ve mevzuatı uyarınca şahsi sicilleri tutar ve doğum, evlilik, ölüm, nesebe ilişkin belgeleri tescil eder. Ne var ki, ilgili şahıslar, kabul eden devletin yasalarının gerekli kıldığı bütün beyanları yapmakla yükümlüdürler. Konsolosluk memurları aynı zamanda gönderen devletin hukukuna göre, kendi vatandaşları arasındaki veya **kendi vatandaşları ile başka bir devletin vatandaşları arasındaki evlilikleri, bu evlilikler kabul eden devletçe yasaklanmadığı sürece, akdedebilirler**”³⁴.

Viyana Konvansiyonu'nun 5. maddesine ilişkin gerekçe uyarınca konsolosların kendi vatandaşları ile başka bir devletin vatandaşları arasındaki evlilikleri yapabilmeleri için bu evliliklerin kabul eden devletçe yasaklanmamış olması gerekir. Türk hukukunda konsolosların kendi vatandaşı ile başka bir devletin vatandaşı arasındaki evliliği yapmasını yasaklayan açık bir hüküm yer almamaktadır. Usulüne uygun olarak onaylanan milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedirler. Bu nedenle Türkiye'nin taraf olduğu antlaşmalarda konsolosların kendi vatandaşları ile üçüncü devletlerin vatandaşlarını evlendirmesine ilişkin olarak yer alan hükümler de Türk hukukunun bir parçasını teşkil etmektedirler. Aşağıda yapılacak açıklamalardan anlaşılacağı üzere, Türk hukukunda, konsolosların sadece kendi vatandaşları arasındaki evlilikleri yapması kabul edildiği gibi konsolosların, kendi vatandaşları ile üçüncü devlet vatandaşları arasındaki evlilikleri yapması da kabul edilmiştir.

Viyana Konvansiyonu'nun 5. maddesine ilişkin gerekçede de açıkça ifade edildiği üzere, âkit devletlerin konsoloslarına evlendirme memuru yetkisi genel olarak tanınmıştır. Türkiye ve diğer âkit devletler, Viyana Konvansiyonu'na katılmakla diplomatik evlenme alanını genişletmiştir. Kural olarak Viyana Konvansiyonu'na taraf olmakla Türkiye, Viyana Konvansiyonu'na taraf olan bütün devletlerin konsolosla-

³⁴ (12) In his capacity as registrar, the consul or any other consular official keeps the registers and enters all relevant documents relating to births, marriages, deaths, legitimations, in accordance with the laws and regulations of the sending State. Nevertheless, the persons concerned must also make all the declarations required by the laws of the receiving State. The consular official may also, if authorized for that purpose by the law of the sending State, solemnize marriages between nationals of his State **or between nationals of the sending State and those of another State**, provided that this is not prohibited by the law of the receiving State” [United Nations Conference on Consular Relations Vienna 4 March-22 April 1963, Official Records, Volume II: Annexes Vienna Convention on Consular Relations Final Act Optional Protocols Resolutions, s. 7].

rının kendi vatandaşı ile başka bir devlet vatandaşı arasındaki evlilik akdini yapma yetkisini kabul etmiştir.

Viyana Konvansiyonu'nun 73. maddesi, Konvansiyon ile diğer milletlerarası antlaşmalar arasındaki ilişkiyi düzenlemektedir. Viyana Konvansiyonu'nun 73. maddesine göre, bu Sözleşme hükümleri, yürürlükteki diğer uluslararası anlaşmalara taraf olan devletler arasındaki ilişkilerde bu anlaşmaları haleldar etmeyecektir. Aynı maddenin (2). fıkrasına göre, bu Sözleşmenin hiç bir hükmü, devletleri, Sözleşme hükümlerini teyit eden, tamamlayan veya ıslah eden veya bunların uygulama alanını genişleten uluslararası anlaşmalar akdetmelerine engel olmayacaktır. Türkiye'nin yaptığı iki taraflı konsolosluk antlaşmalarında iki devlet arasındaki diğer uluslararası antlaşmaları saklı tutulmuşsa o zaman iki taraflı antlaşmalarda konsolosların sadece kendi vatandaşı arasındaki evlilik akitlerini yapmasına izin veren hükümleri yerine Viyana Konvansiyonu'nun 5. maddesi öncelikle uygulanacak ve konsolosların, biri kendi vatandaşı diğeri başka bir devletin vatandaşı olan kişiler arasındaki evlilikleri akdetme yetkisi kabul edilecektir.

Örneğin, Türkiye ile Azerbaycan arasındaki konsolosluk antlaşması, Viyana Konvansiyonu'ndan sonra 1992 yılında yapıldığından 73. maddenin (2). fıkrası esas alınacaktır. Türkiye ile Azerbaycan, Viyana Konvansiyonu'na taraftır ve aynı zamanda Türkiye ile Azerbaycan arasında iki taraflı konsolosluk antlaşması vardır. Türkiye ile Azerbaycan arasındaki iki taraflı konsolosluk antlaşması, konsolosların sadece kendi vatandaşı arasındaki evlilik akitlerini yapmasına izin vermişken Viyana Konvansiyonu konsoloslara hem kendi vatandaşları arasındaki evlilikleri hem de biri kendi vatandaşı diğeri başka bir devletin vatandaşı olan kişiler arasındaki evlilikleri akdetme yetkisini de vermiştir. Türkiye Cumhuriyeti ve Azerbaycan Cumhuriyeti Arasında Konsolosluk Sözleşmesi'nin iki taraflı olması, sonradan yapılması ve özel mahiyette olması sebebiyle iki taraflı konsolosluk antlaşmasının Viyana Konvansiyonu'na nazaran öncelikle uygulanacağı öne sürülebilir. Ancak Türkiye ile Azerbaycan arasında yapılan iki taraflı konsolosluk antlaşmasının 57. maddesi, iki devlet arasındaki diğer uluslararası antlaşmaları saklı tuttuğundan Türkiye Cumhuriyeti ve Azerbaycan Cumhuriyeti Arasında Konsolosluk Sözleşmesi'nin öncelikle uygulanması gerektiği iddia edilemeyecektir. Türkiye Cumhuriyeti ve Azerbaycan Cumhuriyeti Arasında Konsolosluk Sözleşmesi'nin 57. maddesine göre, konsolosluk memuru, gönderen devletin kendisine verdiği, kabul eden devlet mevzuatının yasaklamadığı ve kabul eden devletin karşı çıkmadığı ya da **iki ülke arasında yürürlükte olan uluslararası anlaşmalarda belirtilmiş her türlü diğer görevi de ifa edebilir**. Türkiye Cumhuriyeti ve Azerbaycan Cumhuriyeti Arasında Konsolosluk Sözleşmesi'nin 57. maddesinde belirtilen iki ülke arasında yürürlükte olan uluslararası anlaşmalar arasında hiç şüphesiz Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Konvansiyonu da yer almaktadır. Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Konvansiyonu'nun 5. maddesi ve bu maddeye ilişkin raporda, konsolosların, kendi vatandaşı ile başka bir devletin

vatandaşı arasındaki evlilik merasimini gerçekleştirmesi kabul edilmiştir. O halde her ne kadar Azerbaycan ile Türkiye arasındaki iki taraflı konsolosluk antlaşması uyarınca Azerbaycan konsolosunun Azeri vatandaşı ile diğer bir devlet vatandaşı arasındaki evlilik merasimini icra etme yetkisi yoksa da, iki taraflı konsolosluk antlaşmasınının 57. maddesinde saklı tutulan milletlerarası antlaşmalardan biri olan Azerbaycan ve Türkiye'nin taraf olduğu Viyana Konvansiyonu'nun 5. maddesi ve bu maddeye ilişkin rapor uyarınca Azerbaycan konsolosu, Azeri vatandaşı ile diğer bir devlet vatandaşı arasındaki evlilik merasimini icra edebilir.

Konsolosların, kendi vatandaşları ile başka devletlerin vatandaşları arasındaki evlilik akitlerini yapma yetkisi, Viyana Konvansiyonu'nun yanı sıra Türkiye'nin 1967 yılında taraf olduğu Yabancı Memleketlerde Yapılan Evlenme Merasiminin Kolaylaştırılması Hakkındaki Sözleşme'de de kabul edilmiştir. Sözleşme'nin³⁵ 5. maddesine göre, akid devletlerden birinin kanunu evlenmenin dinî merasimle icrasına mecburi kıldığı takdirde, diğer akid devletlerin elçilik veya konsolosluk memurları kendi kanunları müsaade ettiği takdirde bu memlekette evlenme akdini icra edebilirler. Şu şartla ki, eşlerden **en az biri elçilik veya konsolosluk memurunu tayin eden devletin uyruklığında bulunmalı** ve eşlerden hiçbiri evlenme akdinin yapıldığı devlet vatandaşlığında olmamalıdır. Bu takdirde evlenme öncesi ilânlar münhasıran elçilik veya konsolosluk memurunu tayin eden devletin kanununa göre yapılacaktır. Ayrıca Türkiye ile İtalya arasındaki konsolosluk antlaşmasınının 18. maddesinde³⁶ de konsolosların kendi vatandaşı ile üçüncü devlet vatandaşı arasındaki evlilik sözleşmesini yapması kabul edilmiştir³⁷.

C. Konsolosluklarda Yapılan Evliliklerin Şekli Geçerliliğinin Tabi Olduğu Hukuk

Konsolosluklarda yapılan evliliğin geçerli olup olmadığı, konsolosun ait olduğu devletin hukukuna tabi bir meseledir. Çünkü her konsolos, evlenme akdini kendi hukukuna göre yapar. Diğer bir ifadeyle, konsolosluklarda gerçekleştirilen evlilikler konsolosun bağlı bulunduğu devletin hukukuna tabidir³⁸. MÖHUK'un 13(3). maddesi uyarınca yabancılık unsuru taşıyan evliğin şekli geçerliliği yapıldığı yer hukukuna tabidir. Konsolosluklar Türkiye'de bulunmasına rağmen konsolosluklarda yapılan

³⁵ Yabancı Memleketlerde Yapılan Evlenme Merasiminin Kolaylaştırılması Hakkındaki Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun, RG 8.7.1967/12642.

³⁶ RG 7.4.1931/1768.

³⁷ SAYMAN, 180.

³⁸ ŞANLI/ESEN7ATAMAN FİFANMEŞE, 126; NOMER Ergin, Devletler Hususi Hukuku, 21. bası, İstanbul 2015, s. 249; ÇELİKEL Aysel/ERDEM Bahadır, Milletlerarası Özel Hukuk, 12. bası, İstanbul 2012, s. 232; DOĞAN İzzet, Öğreti ve Uygulamada Milletlerarası Aile Hukuku ve Milletlerarası Usul Hukuku, Ankara 2010, s. 37; SAYMAN, 176-177; AKINCI Ziya/DEMİR GÖKYAYLA Cemile, Milletlerarası Aile Hukuku, İstanbul 2010, s. 22..

evlenmeler açısından *lex loci celebrationis* kuralı uygulanmamaktadır. Konsoloslukta yapılan evlenmelerin şekli geçerliliği, konsolosun bağlı bulunduğu devletin hukukuna tabidir. Türkiye'de yapılan evliliklerde geçerli tek şekil medeni nikâh olmakla beraber *lex loci celebrationis kuralı konsolosluklarda yapılan evlenmelerin şekli geçerliliği açısından uygulanmadığından* Türkiye'de bulunan konsolosluklarda dini evlenme yapılabilecektir. Ancak konsolosluk evlendirmeleri açısından evliliğin konsoloslukta yapılması yeterli değildir. Ayrıca evlendirmenin konsolos tarafından gerçekleştirilmesi gerekir. Konsoloslukların evlendirme memuru yetkisi gönderen devlet tarafından verilmekte ve kabul eden devlet tarafından tanınmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'de bulunan konsoloslukta bir din adamı tarafından yapılan evlendirme, konsolos tarafından yapılan evlendirme olarak kabul edilmeyecek ve geçerli sayılmayacaktır³⁹.

İki taraflı konsolosluk antlaşmalarında ve Viyana Konvansiyonu'nda evliliğin şekil şartlarına aykırılığın müeyyidesi düzenlenmemiştir. Milletlerarası antlaşmalarda, sadece konsolosun evlendirme memuru yetkisi düzenlenmiştir. Doktrinde de ifade edildiği üzere⁴⁰, evlenmenin şekil şartlarına aykırılığının müeyyidesi, evliliğin yapıldığı yer hukukuna; konsolosluklarda yapılan evliliklerde ise, konsolosun bağlı olduğu devletin hukukuna göre belirlenir. O halde şekil şartlarına aykırı olan bir evliliğin, yok hükmünde mi sayılacağı yoksa butlanla mı malul olduğu ya da total evlilik olup olmadığı, konsolosun ait devletin hukuku uyarınca tespit edilecektir.

SONUÇ

Evlenme hakkı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 12. maddesi ile güvence altına alınan bir temel haktır. AİHS'in 12. maddesi uyarınca, evlenme çağına gelen erkek ve kadın, bu hakkın kullanılmasını düzenleyen ulusal yasalar uyarınca evlenmek ve aile kurmak hakkına sahiptir. Anayasa'nın 90/V. maddesi uyarınca temel hak ve hürriyetlere ilişkin milletlerarası antlaşmaların iç hukuka nazaran öncelikle uygulanır. Usulüne göre onaylanmış milletlerarası antlaşmaların, iç hukuka ve dolayısıyla iç hukukun bir parçasını teşkil eden Evlendirme Yönetmeliği'ne nazaran öncelikle uygulanır. İki taraflı konsolosluk antlaşmalarının neredeyse tamamında konsolosun evlendirme yetkisi, müstakbel eşlerin kendi vatandaşı olmasıyla sınırlandırılmıştır. Bununla beraber Türkiye ile Azerbaycan arasında yapılan iki taraflı konsolosluk antlaşmasının 57. maddesi örneğinde olduğu gibi konsolosluk antlaşmasında iki devlet arasındaki diğer uluslararası antlaşmaların saklı tutulduğu ve saklı tutulan antlaşmalar arasında Yabancı Memleketlerde Yapılan Evlenme Merasiminin Kolaylaştırılması Hakkındaki Sözleşme ile Konsolosluk İlişkileri Hakkındaki Viyana Konvansiyonu'nun yer aldığı hallerde Viyana Konvansiyonu'nun 5. maddesine ilişkin gerekçede

³⁹ SAYMAN, 179.

⁴⁰ TEKİNALP, 187-188; NOMER, 251; DOĞAN (Vahit), 291.

belirtildiği üzere, konsolosun, kendi vatandaşı ile üçüncü bir devlet vatandaşı arasındaki evlilik akdini yapmasına izin verildiğini de dikkate almak gerekir.

Gerek iki taraflı konsolosluk antlaşmalarında gerekse Yabancı Memleketlerde Yapılan Evlenme Merasiminin Kolaylaştırılması Hakkındaki Sözleşme ile Konsolosluk İlişkileri Hakkındaki Viyana Konvansiyonu'nda evliliğin şekil şartlarına aykırılığın müeyyidesi düzenlenmemiş olmakla beraber konsoloslukta yapılan evlenmenin şekil şartlarına aykırılığının müeyyidesinin konsolosun bağlı olduğu devletin hukukuna göre belirleneceğinde tereddüt yoktur.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- AKINCI Ziya/DEMİR GÖKYAYLA Cemile, Milletlerarası Aile Hukuku, İstanbul 2010.
- AYBAY Rona, Tarih ve Hukuk Açısından Konsolosluk, Türkiye İş Bankası Kültür yayınları 2009.
- ÇELİKEL Aysel/ERDEM Bahadır, Milletlerarası Özel Hukuk, 12. bası, İstanbul 2012.
- DOĞAN İzzet, Öğreti ve Uygulamada Milletlerarası Aile Hukuku ve Milletlerarası Usul Hukuku, Ankara 2010.
- DOĞAN Vahit, Milletlerarası Özel Hukuk, Ankara 2015.
- EKŞİ Nuray, Milletlerarası Özel Hukukta Medeni Olmayan Evliliklerin ve Adli Olmayan Boşanmaların Tanınması, İstanbul 2012.
- EKŞİ Nuray, Milletlerarası Özel Hukuka İlişkin Temel Mevzuat, 9. bası, İstanbul 2015.
- HOWERY W.H., Marriage by Proxy and Other Informal Marriages, 13(1944-1945) U. Kan. City L. Rev.
- NOMER Ergin, Devletler Hususi Hukuku, 21. bası, İstanbul 2015.
- ÖKÇÜN Gündüz, Konsolosluk Kanunu Hazırlık Çalışmaları, Ankara 1973
- PARRY Clive, A Conflicts Myth: The American "Consular" Marriage, 67(1954)7 HLR.
- SAYMAN Yücel, Türk Devletler Hususi Hukukunda Evlenmenin Kuruluşu, İstanbul 1982.
- ŞANLI Cemal/ESEN Emre/ATAMAN FİGANMEŞE İnci, Milletlerarası Özel Hukuk, 2. bası, İstanbul 2014.
- TEKİNALP Gülören, Milletlerarası Özel Hukuk, 11. bası (G. Tekinalp/A. Uyanık Çavuşoğlu), İstanbul 2011.
- ULUOCAK Nihal, Milletlerarası Özel Hukuk Dersleri, İstanbul 1989.
- United Nations Conference on Consular Relations Vienna 4 March-22 April 1963, Official Records, Volume II: Annexes Vienna Convention on Consular Relations Final Act Optional Protocols Resolutions.